

X 317733

Magyarország madáratlasza

Bird Atlas of Hungary

A kötet szerkesztői:

Szép Tibor, Csörgő Tibor, Halmos Gergő, Lovászi Péter,
Nagy Károly, Schmidt András

Agrárminisztérium, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Budapest, 2021

Szerzők:

Bagyura János, Balla Dániel, Bank László, dr. Bankovics Attila, Bérces János, Béres István, Czirák Zoltán[†], Cser Szilárd, dr. Csörgő Tibor, Dudás Miklós, dr. Faragó Sándor, dr. Fehérvári Péter, Firmánszky Gábor, Gál Szabolcs, Gallai Zsófia, Gerard Gorman, dr. Gyurácz József, dr. Hadarics Tibor, dr. Halmos Gergő, dr. Hámos Dániel, Haraszthy László, Horváth Éva, dr. Horváth Márton, Horváth Zoltán, Kalocsa Béla, Kiss Ádám, dr. Kiss Orsolya, dr. Klein Ákos, Kókay Bence, Komlós Mariann, Kotymán László, Kovács Attila, dr. Kovács Gyula, Kubista Nóra, dr. Lengyel Szabolcs, Lovászi Péter, Marik Pál, Mátics Erika, dr. Mátics Róbert, dr. Nagy Gergő Gábor, Nagy Károly, Nyúl Mihály, dr. Ónodi Gábor, dr. Palatitz Péter, Papp Gábor, dr. Pigniczki Csaba, Pongrácz Ádám, Prommer Mátyás, Schmidt András, Solt Szabolcs, Steiner Attila, dr. Szép Tibor, Szinai Péter, Szitta Tamás, dr. Tamás Enikő Anna, Tar János, dr. Tokody Béla, Tóth Imre, dr. Tóth László, Turny Zoltán, dr. Végvári Zsolt

Szakmai lektorok:

Czirák Zoltán[†], dr. Csörgő Tibor, Fejes Éva, Gál Szabolcs, dr. Gyurácz József, dr. Hadarics Tibor, dr. Kiss Orsolya, dr. Kóta András, dr. Kovács Gyula, Lovászi Péter, dr. Nagy Gergő Gábor, dr. Nagy Jenő, Nagy Tamás, Pellingner Attila, dr. Pigniczki Csaba, dr. Purger Jenő, Schmidt András, dr. Szép Tibor, dr. Tokody Béla, dr. Török János, dr. Végvári Zsolt

Szöveggondozás: dr. Csörgő Tibor, Lovászi Péter

Angol összefoglalók: Lovászi Péter, Gerard Gorman (Strigiformes, Piciformes), dr. Tokody Béla (Gruiformes, Podicipediformes, Scolopacidae, Gaviiformes, Suliiformes)

Angol nyelvi lektor: dr. Sós-Koroknai Viktória (bevezető fejezetek), EuroLingua Fordítóiroda (fajleírások összefoglalói)

Grafikák és borító: Kókay Szabolcs

Grafikonok, térképek: dr. Halmos Gergő, Nagy Károly, dr. Szép Tibor

Modellszámítások: dr. Szép Tibor

Adatfeldolgozás: Görögh Zoltán

Kötet tartalmi és arculati terv: Czirák Zoltán[†], dr. Kemencei Zita, dr. Nagy Gergő Gábor, Szélpál Ágnes, Szőke Alexandra

Tördelés, nyomdai munkálatok: Pauker-Holding Kft.

Felelős vezető: Vértés Gábor ügyvezető igazgató

Kiadja: Agrárminisztérium, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Felelős kiadó: Balczó Bertalan (AM), dr. Halmos Gergő (MME)

Készült a KEHOP-4.3.0.-VEKOP-15-2016-00001. számú, „A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” című projekt keretében.

A kötet kiadását támogatta a Pauker-Holding Kft.

Készült 1500 példányban.

ISBN: 978-615-5673-67-2

Minden jog fenntartva

© Agrárminisztérium

© Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

© Szerzők

© Illusztrációk készítői

Ajánlott hivatkozás: Szép T., Csörgő T., Halmos G., Lovászi P., Nagy K. & Schmidt A. (szerk.) 2021. Magyarország madáratlasza. – Agrárminisztérium, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest

Tartalomjegyzék

A szerkesztők előszava	7
Előzmények	10
Az adatgyűjtés módszerei	11
A Madáratlasz Program (MAP)	11
A Mindennapi Madaraink Monitoringja program (MMM)	15
Madártani felmérések a KEHOP-projekt keretében	17
Egyéb adatgyűjtések	18
Az adatgyűjtés szervezése	18
Az adatok kezelése és ellenőrzése	19
A felmérés területi lefedettsége	19
A modellezett térképek készítése	20
Alkalmazott modellezési módszer a térképek készítése során	20
A modellezés során alkalmazott, a megfigyelés körülményeivel kapcsolatos változók	22
A fajok előfordulási valószínűségének térképe	25
A fajok relatív egyedsűrűség térképe	27
Fajok állományváltozási indexének (trendindex) térképe	31
Az állomány nagyság becslése	34
Az állományváltozások vizsgálata	36
Fajok állományváltozása, trendje	36
Biodiverzitásindikátor-indexek és változásuk vizsgálata	37
A biodiverzitásindikátor-értékek számítása és elemzése	37
Fajok időbeli előfordulásának vizsgálata	38
Természetvédelmi információk	39
A madárfauna főbb jellemzői Magyarországon	43
A fajokat ismertető fejezetek szerkezete	44
A könyvben követett rendszer- és nevezéktan	44
Ritka madárfajok előfordulása	45
A fajokat leíró fejezetek tartalma	46
Summary	50
Magyarország madárfajainak bemutatása	59
A madárfajok fontosabb adatainak összefoglaló táblázata	727
Köszönetnyilvánítás	743
Irodalomjegyzék	751
Névmutató	789

szonylatban feltehetően nem a táplálékbázis, hanem a költőhelyek hiánya korlátozza az előfordulást. A természetvédelmi gyakorlatban nagy jelentősége lehet a megfelelő élőhelyekre kihelyezett mesterséges fészkelőudúknak, ládáknak, esetleg egyéb, például kőből vagy téglából kialakított költőüregek létrehozásának a mezőgazdasági területeken, külterületeken, a táplálkozást segítő kopár foltok kialakításának elsősorban gyümölcsösökben (Tagmann-Isot *et al.* 2012). Magyar-

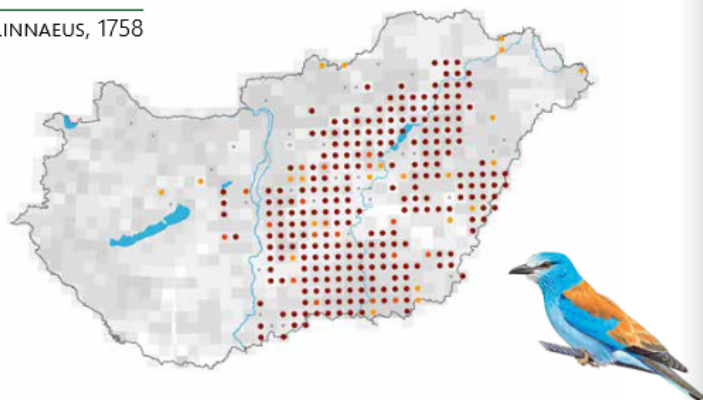
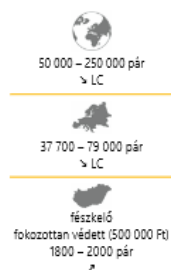
országon a sérülékeny vöröslista-kategóriába tartozik (Nagy *et al.* 2019).

Nagy Károly, Szép Tibor, Halmos Gergő & Csörgő Tibor

Fairly common breeder throughout the country. Migrant (late March–September). Prefers mosaic-like open areas. The breeding population increased between 1999 and 2018 ($2.0 \pm 1.6\%$, $p < 0.05$).

Szalakóta

Coracias garrulus LINNAEUS, 1758
European Roller

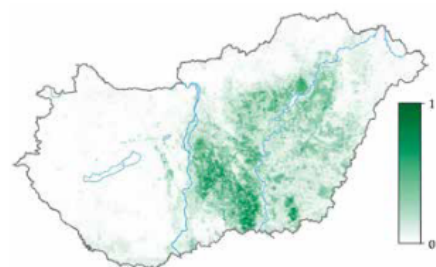

Elterjedés, alfajok

A palearktikus faunatípusba tartozó politipikus faj, két alfajjal. A törzsalak Európában, É-Afrikában, Kis-Ázsiában, Irán északnyugati részén és Szibériában, a *C. g. semenowi* Irakban, Iránban, Pakisztánban és Kazahsztán déli részén fészkel. Elsősorban a mérsékelt öv sztyepp- és mediterrán régióiban fordul elő, ahol állományának

jelentős része a kontinens belsejére koncentrálódik (del Hoyo *et al.* 1992–2011). Az 1970–80-as évektől állománya egész Európában csökkent, több országból eltűnt, mint költőfaj. Az 1990-es évek óta a Lengyelországtól a balti államokig és É-Ukrajnáig húzódó térségben korábbi költőpopulációi jelentősen csökkentek. Legjelentősebb európai állományai az Ibériai-félszigeten, Franciaországban, a Kárpát-medencében, Bulgáriában és Romániában élnek (Keller *et al.* 2020).

Hosszú távú vonuló faj. A hazai populáció telelőterületei Botswana, Namibia és Angola. Ősszel a madarak Libián és Egyiptomon keresztül érik el első pihenőhelyüket, a Száhel övezetét, majd a közép-afrikai esőerdőzónán keresztül a Kalahári-medencében lévő telelőterületet. A tavaszi, gyorsabb vonulás útvonala ettől keletebbre, az Arab-félszigetet érintve halad vissza Európába. Emellett feltételezhető egy ritkábban előforduló nyugati irányú hurokvonulás is, amely során tavasszal Olaszországon keresztül érkeznek vissza a madarak hazánkba. A jeladós vizsgálatok egy őszi és tavasszal is a Nilus-völgyét érintő útvonaltól meglehetősen igazolták (Tokody *et al.* 2017, Kiss & Tokody 2018).

Előfordulási valószínűség a fészkelési időszakban
Probability of occurrence in the breeding season

Hazai elterjedés

Az 1960-as, 1970-es években még elterjedt fészkelő faj volt (Kiss & Tokody 2017), főleg az Alföldön és a hegylábi területeken (Kevé 1960, 1984). Elterjedésének súlypontja jelenleg az Alföldön van, ahol a Nyírség, a Szatmári-sík és Békés megye szántóföldi művelés dominálta régióit kivéve mindenhol előfordul. Az utóbbi években a Mezőföld területén megkezdődött visszatelepülése a Dunántúlra.

A modell alapján előfordulási valószínűségét növelik különböző gyepek élőhelyek, elsősorban a szikes és homoki gyepek, emellett fontos szerepet töltenek be az agrártáj egyes elemei, így a szántók vagy egyéb nyílt élőhelyek (máshová nem besorolható lágú száru növényzet, lágú száru dominanciájú vizes élőhelyek). A szalakóta odúlakó faj, ezért az előfordulási modellek pozitív összefüggést mutatnak a fás élőhelyekkel (máshová nem besorolható fás száru növényzet, nemesnyár- és fűzültetvények). A mesterséges felszínnek nem kedveznek az előfordulásának. A költési időszak során a magasabb hőmérséklet és az alacsonyabb éves csapadékmennyiség jellemzi az előfordulási területét.

Időbeli előfordulás

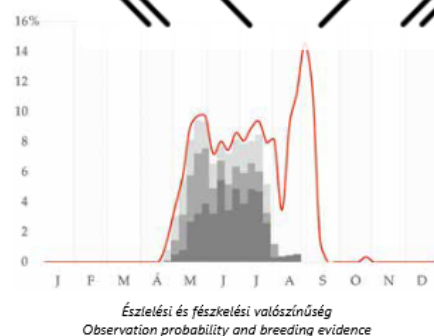
Első példányai április végén jelennek meg hazánkban, de az állomány zöme májusban érkezik meg. Évente egyszer költ. A fészkelési időszak május végén kezdődik és nagyrészt júliusban zárul, de kis számban még augusztusban is előfordulhat fiókanevelés (Haraszthy *et al.* 2019a). Szeptember végére az állomány nagy része elvonul, de egy-egy példány még októberben is megfigyelhető (Csörgő *et al.* 2009b).

A hazai fészkelőállomány nagysága

A fészkelőállományt az 1990-es években 300–600 (Magyar *et al.* 1998), 2003–2007 között 600–1000 (Hadarics & Zalai 2008), 2013–2018 között a mesterséges odúk ellenőrzésén alapuló fészkelőállomány-felmérések alapján 1800–2000 párra becsülték. 2014-től megfigyelhető a faj fokozatos dunántúli expanziója, folyamatosan növekvő állománnyal, amely 2020-ra elérte a 45 párat (Fenyvesi L. pers. comm.).

Az állományváltozás trendje

Európa északi részén jellemzően kisméretű, csökkenő trendet mutató állományok találhatók, egyes országokból (Észtország, Szlovákia) eltűnt, mint költőfaj. Ausztriában az elmúlt években csökkent le vészesen a költőpárok száma (Nebel *et al.* 2019), ugyanakkor Horvátországban kicsi, de stabil állomány alakult ki a tengerparti régióban (Barišić *et al.* 2018).

Az 1950-es évekig gyakori költőfaj volt Magyarországon szinte egész területén, beleértve a Dunántúl nagy részét, a zárt erdőket és magasabb közephegységi régiókat kivéve. Folyamatos visszahúzódása az 1970-es évek közepétől felgyorsult, az 1980-as évek közepére a Dunántúlról gyakorlatilag eltűnt, mint fészkelő faj (Kiss & Tokody 2017). Az utóbbi időszakban – az aktív védelemnek köszönhetően – jelentősen nőtt az állomány.

Természetvédelem

Fő veszélyeztető tényezői az agrárgazdálkodás radikális megváltozása következtében bekövetkező élőhelyvesztés, a rovarirtó szerek széleskörű használata miatti táplálékbázis-csökkenés és az erdőgazdálkodás átalakulása folytán bekövetkező természetes fészkelőhely-vesztés. A hosszú távú vonuló fajokra ható veszélyeztető tényezők (vadászat, illegális befogas, időjárási szélsőségek okozta nehézségek a vonulás-telelés során) hatással vannak a magyarországi populációra, így e tényezők hatásait együttesen kell figyelembe venni (Tokody *et al.* 2017).

A D-odúkkal való telepítés rövid és középtávon a fészkelőhely-hiány problémáját ugyan megoldja, de a cél az, hogy olyan szalakóta-populáció jöjjön létre, amely emberi behatásoktól függetlenül, természetes fészkelőhelyeken hoz létre stabil, emberi tevékenységtől független állományt.

Kiss Orsolya & Tokody Béla

Regular breeder of open lowland areas, in increasing numbers. Prefers mosaic-like landscapes with various types of grasslands, agricultural areas and softwood forests. Arrives in late April to May. The breeding season starts at the end of May and lasts until the end of July. The majority of the breeding population is located in the Great Plain, but slow recolonization of the Transdanubian region has started recently.